

ERSEN ERSOY*
ÜMRAN AY**

Hoca Dehhânî Hakkında Yeni Bilgiler

New Information About Hoca Dehhani

Ö Z E T

Klasik Türk şairinin ilk temsilcilerinden olan Hoca Dehhânî, ilim âlemine ilk kez 1926 yılında Hayat Mecmuası'nda Fuad Köprülü tarafından tanıtılmıştır. Köprülü, Şikârî Tarihi'ndeki bir nottan ve eldeki kasidesinden yola çıkarak şairin Horasan'dan Anadolu'ya gelerek, III. Alâeddîn Keykubâd (1298-1302)'m himayesini gördüğünü, ona Farsça bir Selçuklu Şehnâmesi yazdığını söylemiş; Hikmet İlaydın ise şairin yaşadığı devri daha geriye götürerek I. Alâeddîn Keykubâd (1220-1237) döneminde yaşadığını savunmuştur. Günay Kut ise nazire mecmualarındaki verilerden hareketle Hoca Dehhânî'nin Karamanoğlu Alaeddîn Ali Bey zamanında yani 14.yy'm ikinci yarısında yaşamış olduğuna dikkat çekmiştir. Köprülü, Dehhânî'nin şir mecmualarında bulunan 1 kasidesiyle 6 gazelini tespit etmiş, Günay Kut da bir gazel daha ilave ederek gazel sayısını 7'ye çıkarmıştır.

Bu makalede Hoca Dehhânî'nin hayatı ve edebî kişiliği hakkında bugüne kadar bilinenler kısaca dile getirildikten sonra, Hoca Dehhânî Divanı adını verebileceğimiz, Medine Arif Hikmet Bey Kütüphanesi'nde bir divan mecmuası içinde bulunan 2 kasidesi ile 97 yeni gazeli ihtiva eden yeni bir el yazması ilim âlemine tanıtılacak, şairin hayatı, yaşadığı dönem, eserleri ve edebî kişiliğine dair tespit edilen yeni bilgiler özet halinde aktarılacaktır.

ANAHTAR KELİMELE

Hoca Dehhânî, Şehnâme, 14.yy, Karamanoğlu Alâeddîn Ali Bey, Arif Hikmet Bey Kütüphanesi.

ABSTRACT

Hoca Dehhani who is one of the first representatives of Classical Turkish literature is first introduced to the science world in Hayat Mecmuası in 1926 by Fuat Köprülü. Köprülü claimed that Dehhani came to Anatolia from Khorasan and was under the patronage of Alaeddin Keykubad II (1298-1302) and wrote a Seljukian Shahnameh for him based on a note on Şikari Tarihi (History of Şikari) and on his existing qasidah. Hikmet İlaydın, on the other hand, argues that Dehhani lived much before, in the period of Alaeddin Keykubad I (1220-1237). But Günay Kut asserts that Hoca Dehhani lived in Karamanoğlu Alaeddin Ali Beg's period, in the second half of the 14th century based on the data in nazirah macmuas. Köprülü established his 1 qasidah and 6 ghazals in poetry macmuas. Günay Kut added another ghazal which increased the number of ghazals to 7.

In this article, after expressing the known information about Hoca Dehhani's life and literary personality, a manuscript that we can name Divançe of Hoca Dehhani in Madinah Arif Hikmet Beg Library that contains his 2 qasidahs and 97 new ghazals in a divan macmuah will be introduced to science world and new information about his life, his period, his works and his literary personality will be narrated.

KEYWORDS

Hoca Dehhani, Shahnameh, 14th century, Karamanoğlu Alaeddin Ali Beg, Arif Hikmet Beg Library.

* Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü, (ersenersoy@hotmail.com).

** Yard. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (umran.ay@marmara.edu.tr).

Hoca Dehhânî'nin Hayatına Dair Bilinenler

Osmanlı dönemi biyografi kaynaklarının hiç birinde Dehhânî'den bahsedilmez. Buna mukabil XIV-XVI. asırlar arasında yazılan bazı eserlerde onun ismine tesadüf edilir. Bunlar arasında Şeyhoğlu Sadreddin Mustafa'nın kaleme aldığı *Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ*, Hatipoğlu'nun telif ettiği *Bahrü'l-Hakâyık*, *Letâifnâme* ve Şikârî'nin yazdığı *Karamannâme* adlı eserlerde şairin adı zikredilir. Araştırmacılar arasında Dehhânî'den ilk olarak Fuat Köprülü bahseder. *Hayat* mecmuasında yayımlanan bir yazıda Köprülü, Millet ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanelerinde Şikârî'nin Karaman tarihine dair bir eserinin kayıtlı olduğunu söyler. Bu eserde Selçuklu hükümdarı I. Alaaddin Keykubad'ın (saltanatı 1220-1237) Dehhânî'ye bir Selçuklu *Şehnâme*'si yazmayı emrettiğini ifade eder¹. Köprülü, Dehhânî'nin Ömer bin Mezdî'in *Mecmûatü'n-Nezâir*, Eğridirli Hacı Kemal'in *Câmiu'n-Nezâir* ve özel kütüphanesindeki bir mecmuada mevcut şiirlerindeki dil ve üsluptan hareketle onun I. Alâeddîn değil ancak Selçuklu Sultanı III. Alâeddîn (saltanatı 1298-1302) döneminde yaşaması gerektiğini anlatır. Onun şiirlerindeki dilin Yunus ve Ahmed-i Fakîh'e benzemediği görüşündedir. Dehhânî I. Alâeddîn dönemi şairi (ö. 1237) olsaydı İbn-i Bîbî gibi tarihçilerin muhakkak ondan bahsedeceğini belirtir. Fuat Köprülü, belirtilen sebeplerden dolayı Dehhânî'nin Selçuklu Sultanı III. Alâeddîn (ö. 1302) döneminde yaşamış olması gerektiğini belirtir. Daha sonra Dehhânî mahlasının güzel kokulu yağlar çıkarıp satan ıtriyatçı değil nakkaş manasına geldiğini iddia eder.

¹ "Hicrî 1119'da istinsah edilmiş bir nüshası Millet Kütüphanesi'nde ve diğer yeni bir nüshası da Dârülfünûn Kütüphanesi'nde 14104 numarada mukayyed bulunan Türkçe mensur bir Karaman Tarihi vardır ki *Şikârî Şehnâmesi* namıyla maruftur. Eserin baş taraflarında verilen malumata göre Selçuk Hükümdarı Sultan Alaeddîn Keykubâd, Firdevsî'nin *Şehnâme*'sine nazire olmak üzere Farsî bir *Selçukî Şehnâmesi* tertibini "Dehhânî" adlı bir şaire emr itmiş, muahhirede Karaman oğullarından Alâeddîn Beg (saltanatı 1361-1398) bunu takliden Yarcânî mahlaslı bir şaire aynı tarz ve mahiyette bir *Karaman Şehnâmesi* tanzim ettirmiş. İşte Şikârî, Farsî olduğu cihetle şöhret bulmayup rağbetten düşen bu eseri Türkçeye tercüme etmiştir. Bu Selçuk ve Karaman şehnâmelerinin tarih itibarıyla ehemmiyetleri pek sarih ise de maalesef bu eserler bize kadar gelememiştir. Yalnız bu tafsilattan Selçukîler devrinde "Dehhânî" mahlaslı bir şairin mevcudiyetini öğreniyoruz." Köprülüzâde 1926: 4).

Onun lâdînî konularda şiirler yazdığını ve klasik şiirin ilk temsilcisi olduğunu belirtir. Köprülü adı geçen yazıda son olarak hususi kütüphanesinde bulunan bir şiir mecmuasındaki iki gazelin metnini verir (Köprülü 1926: 4-5).

Hikmet İlaydın, Dehhânî ile ilgili yazdığı bir yazısında da Dehhânî'nin III. Alâeddîn Keykubâd değil, I. Alâeddîn Keykubâd (1220-1237) döneminde yaşamış olduğunu, *Hoca Dehhânî gibi sanatına değer verilmesi umuduyla Horasan'dan Anadolu'ya gelen bir şairin, bölük pörçük saltanatını orada burada yolsuzluklarla, başarısızlıklarla sürdürmekte olan ve halkın sefaletini engelleyemeyen III. Alâeddîn gibi gölge bir hükümdara bel bağlamaya-çağını* ileri sürerek onun hayatını I. Alâeddîn'in ölümünden (1237) hemen öncesine alarak 13.yy'ın ilk yarısına götürür (İlaydın 1974: 765-774). Dehhânî'nin kasidesini tematik bir bakışla ele alan Çetin Derdiyok da İlaydın'ın görüşüne katılarak onu I. Alâeddîn devri şairi olarak gösterir (Derdiyok 1994: 61).

Ömer Faruk Akün, 1994 yılında yapılan 12. Türk Tarih Kongresi'ne gönderdiği bildiri özetinde Hoca Dehhânî'nin bir Selçuklu şairi ve divan şiirinin Anadolu'daki ilk temsilcisi olup olmadığını sorgulamış ve Dehhânî'nin şiirinde 14. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'da geçen bir vaka ile ilgili çok açık işaretler bulunduğunu, *Selçuknâme* müellifi diye onu Selçuklu devrinde arama gayretinin yanlış olduğunu belirtmiştir. Şairin Beylikler devresinde yaşamış olduğunu ve 14. asrın 2.yarısında henüz hayatta olduğunu, bu sebeple de Divan edebiyatının ilk temsilcisi olamayacağını ifade etmiştir (Akün 1994: 57-58). Maalesef Ömer Faruk Akün, kongreye bildiri metninin tamamını gönderemediğinden özette ifade ettiği hususlar önemli olmasına rağmen muhtasar bir bilgi olarak kalmıştır.

Günay Kut, *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi Ansiklopedisi* için kaleme aldığı bölümde² Hoca Dehhânî'nin III. Alâeddîn Keykubâd zamanında değil Karaman Beyi Alâeddîn Ali (ö.1398) zamanında yaşamış olabileceğine dikkat çekmiştir. Kut, Ömer bin Mezîd tarafından derlenen *Mecm-*

² Günay Kut, "Nazım (XIII-XIV.yy)", *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, C.4, s.304-564 (Dehhânî'yle ilgili kısımlar için bkz. s.354-358), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004.

uatü'n-Nezâir isimli şiir mecmuasında Hoca Dehhânî ve Ahmedî (ö. 815/1412)'nin karşılıklı nazireleri bulunduğunu, Ahmed-i Dâî (?-1421'den sonra)'nin bir şiirine de Ahmedî ve Hoca Dehhânî'nin nazire gazelleri bulunduğunu,³ dolayısıyla Ömer bin Mezîd'in tespiti doğru ise bu şairlerin birbirleriyle çağdaş olmaları gerektiğini, Dehhânî'nin de Karaman sultanı Alâeddîn Ali (ö.1398) zamanında yaşamış olduğunu belirtir.

Günay Kut, Şeyhoğlu (ö.817/1414?)'nun *Kenzü'l-Küberâ* (telifi 803/1401) adlı eserinde "merhum" olarak anılmasından onun 14.yy şairlerinden olduğu düşüncesini kuvvetlendirdiğinin altını çizer (Kut 2004: 355). Kut'un belirttiği gibi Şeyhoğlu (ö.817/1414?)'nun *Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ* (telifi 803/1401) adlı eserinin 108b yaprağında geçen "Nice ki merhûm Hoca Dehhânî eydür. Beyt: Benem ol hümâ-yı devlet ki bu âşiyâna geldüm" (Yavuz 1991: 144) ifadesi eserin yazılmadan kısa bir müddet önce Hoca Dehhânî'nin vefat ettiğini düşündürür.⁴ Hatiboğlu (ö.838/1435'ten sonra) *Bahru'l-Hakâyık* (telifi 812/1409) adlı eserinin 56a yaprağında nazımda şah kabul ettiği şairler arasında başta Mevlânâ Celâleddîn Rûmî olmak üzere Nizâmeddîn, Sadî ve Attar'ı; bunların tâbi'î ve oğlu olarak da Dehhânî, Ahmedî ve Şeyhoğlu'nu sayar (Türk 2009: 161). Adı geçen şairlerin kendisi için ya güneş ya ay olduklarını söyler.

Hatiboğlu, 817/1414 yılında tamamladığı *Letâyifnâme*'sinin 123b yaprağında yukarıdaki şairlere Senâyî, Gülşehrî ve Âşık Elvan'ı da ilave

³ "840/1436-37 yılında derlenen *Mecmuatu'n-Nezâir* (Canpolat 1982)'de karşımıza çıkan 3, 8, 21, 40 ve 173. nazireler dikkatle incelendiğinde o gazeli ilk kez Ahmedî (ö. 815/1412)'nin ya da Dehhânî'nin yazdığı görülür. Meselâ 3. manzume olan, *Nazîre-i Dehhânî* başlığı altındaki "Sun iy sâkî güle güle bize ol rûh-ı reyhân / Ki gül yine bezemışdür bugün sahn-ı gülistânı" matlalı kaside Ahmedî'nin *Mevlânâ Ahmedî-râst* başlığıyla başlayan "Şehâ çünkim elün irdi geçürgil hoş bu devrâm / Bugün hoş geç ko yarını ki götürmez bu devr anı" matlaıyla başlayan kasidesine naziredir. 8. ve 40. nazire gazellerde ise yine orijinal gazel ilk kez Ahmedî tarafından söylenmiştir. 173.gazelde ise başlık *Dehhânî-râst* olarak atılmıştır. Bu gazele de mecmuanın derleyicisi Ömer tarafından yazılan iki nazire vardır...21. nazirenin ilk şairi ise Ahmed-i Dâî görünmektedir. Bu gazele Ahmedî, Nesimî, Dehhânî, Bahâ, Sâhibî, Şemsî, Nâmûsî, Mukimî, Nebî, Alâ'î, Bayram, Dilsûz Mehmed ve 'Ömer nazire söylemişlerdir." (Günay Kut 2004: s.354-55)

⁴ Yayına hazırladığımız nüshada bu mısra'ın bulunduğu bir şiire maalesef tesadüf edilmemiştir. Bu durumda Hoca Dehhânî'nin henüz bilinmeyen başka şiirleri de bulunmaktadır.

ederek bu şairleri görmediğini ama her insanın sözünden belli olduğu gibi onların da hepsinin sözün şahı, kendisinin de güneşi ve ayı olduklarını tekrarlar (Sevinçli 2007: 407). Hatiboğlu adı geçen her iki eserinde de üçer beyitle yer verdiği bu isimleri kendi arasında tasnif ederek Ahmedî, Şeyhoğlu ve Dehhânî'yi daima birlikte anar.

Hoca Dehhânî'nin Edebî Kişiliğine Dair Bilinenler

Fuad Köprülü, Anadolu'da Acem edebiyatından alınmış ve yüksek sınıfa mahsus bir lâdinî şiir tarzının doğduğunu, tamamıyla sanat gâyesini hedef alan bu yeni tarz şiirin de ilk temsilcisinin Hoca Dehhânî olduğunu söyler. Köprülü'ye göre Sultan III.Alâeddîn'in takdir ettiği ve teveccüh gösterdiği bu şaire Farsça bir *Selçuklu Şehnâme'si* yazmasını havale etmiş olması, onun Farsçayı çok iyi bildiğini gösteriyordu. Ancak o, buna rağmen eserlerinde Selçuklu sarayının seçkin lisanı Farsçayı değil; edebî, ilmî ve dinî çevrelerde önem kazanmaya başlayan Türkçeyi gayet başarıyla kullanıyordu.

Dehhânî'nin dilini çağdaşlarından daha temiz ve pürüzsüz bulan Köprülü, nazım tekniğine layıkıyla vakıf olduğunu, eserlerinde hemen hiç tasavvuf tesirine rastlanmadığını, tamamen lâdinî bir ruhla gazellerini kaleme aldığını söyler. Gazellerini Sultan Veled'in gazelleri ile mukayese edilince Dehhânî'nin aruzu çok daha başarıyla kullandığını belirtir. İsminin ve eserlerinin 16.yy'a kadar gelebilmesini, çabuk unutulmamasını, başarılı bir şair olmasına bağlar (Köprülü 1980: 271-72).

Eldeki manzumelerine göre edebî kişiliğiyle ilgili tespitlerde bulunan Hikmet İlaydın da Köprülü çizgisini devam ettirir. Zamanın yaygın akımlarına, tasavvufa, bâtınîliğe, mezhep baskılarına kapılmadığını, yaşamın bütün fırsatları ile rindâne bir edâ ile değerlendirilmesinden yana olduğunu, tabiatın, içki meclislerinin ve aşırı duygusal (özlem, hasret, yakınma vs.) hallerin onun şiir örgüsünü oluşturduğunu belirtir (İlaydın 1978: 139).

Günay Kut da Dehhânî'nin Farsçadan ziyade Türkçe yazması ve divan şiirinin belirli mazmunlarını kullanması sebebiyle genç yaşta Konya'ya gelmiş olabileceğini belirtir. Ona göre Dehhânî, ne Yunus ne de Ahmed-i Fakîh gibi yazmıştır, rind-meşrep bir eda ile yazdığı şiir-

lerinde reel aşktan bahseder. Tasavvuf neş'esiyle yazmayıp, zamanı iyi değerlendirip yaşamak isteyen Dehhânî, kasidesinde kullandığı kimi motiflerde Ahmedî'nin gazellerini çağrıştırır, sanat yönü bakımından Ahmedî'den etkilenmiş, gazellerinde divan şiirinin hayal dünyası ve ortak malzemesini işlemiştir. Yeri geldiğinde divan şairleri gibi kendi sanatını övdüğünü ifade etmiştir (Kut 2004: 357-58).

Eserlerine Dair Elimizdeki Bilgiler

Fuad Köprülü, 1926 yılında yayınladığı yazısının zeylinde, kendi hususî kütüphanesinde hicrî 8-9.yy'a ait bir mecmua içinde bulunan

Sabr eyle gönül derdüne dermân ire umma
Cân atma oda bîhude cânân ire umma

matla'lı gazeliyle (Köprülüzâde 1926: 5); Eğirdirli Hacı Kemal'in *Câmiü'n-Nezâir* isimli nazire mecmuasında bulunan

Bahâr irişdi vü kıldı cihânı nûrânî
Geliyü teferrüc idelim gül ü gülistânı

matla'lı gazelini tanıtmıştır (Köprülü 1926: 5; Morkoç 2003: 2280). Köprülü bu iki gazelin ardından Ömer Bin Mezîd'in *Mecmuâtü'n-Nezâir*⁵ isimli nazire mecmuasında bulunan bir kasidesi ve dört gazelini daha tanıtarak (Köprülüzade 1928: 488) Dehhânî'nin toplamda bir kaside ve altı gazelinden ilim dünyasını haberdar etmiştir.

Mecdut Mansuroğlu, *Dehhânî ve Manzumeleri* adıyla yayınladığı kitapta, Köprülü'nün tanıttığı manzumelere 3 gazel daha ilave ederek şiir sayısını ona çıkarmıştır (Mansuroğlu 1947). Mansuroğlu, Üniversite Kütüphanesi Rıza Paşa nr. 1547'de bulunan bir nazire mecmuasının 88b, 135b ve 537b varaklarında Dehhânî mahlasıyla yazılmış üç şiirden bahsetmiş,⁶ bu şiirleri dil ve edâ bakımından Dehhânî'nin diğer şiirlerin-

⁵ Ömer Bin Mezîd, *Mecmuâtü'n-Nezâir*, Haz. Mustafa Canpolat, TDK Yayınları, Ankara 1982, s.26-28, 32-33, 42, 54-55, 133-134.

⁶ Eserde, 8, 9 ve 10. numarada yer alan gazellerin matla'ları sırasıyla şöyledir:

Vasf-ı lebünle şi'rüm olur ser-be-ser lezîz
Kim âbî kand-i nâb-ı mükerrer ider lezîz (7 beyit) (Mansuroğlu 1947: 13);

den ayırmanın güç olduğunu, bu devirde vezin gereği mahlasların şeddesiz okunuşunun da çok görüldüğünü, “ağzı” anlamına gelen “dehanı” kelimesinin tevriyeli kullanıldığını düşünmüş ve ihtiyat kaydıyla bu üç gazeli Dehhânî’ye atfetmiştir.

Hikmet İlaydın, *Dehhânî’nin Şiirleri* başlığıyla yayınladığı makalesinde Fuad Köprülü’nün tanıttığı 1 kaside ve 6 gazelin metinlerine yer vermiş, Mecdut Mansuroğlu’nun ilave ettiği üç gazelden birinin Resmî’ye ait olduğunu, diğer iki gazelin de şiirlerinde mahlas kullanmayan Kemalpaşazâde’ye ait olduğunu tespit etmiş ve bu şiirleri makale dışında bırakmıştır (İlaydın 1978, 137-176).

Günay Kut, 1988’de yayımlanan “Yazmalar Arasında II” başlıklı yazısında Hoca Dehhânî’nin British Library Or.4129 numaralı şiir mecmuasında 22a-b yaprakları arasında yer alan *nolaydı* redifli gazelini tanıtmıştır (Kut 1988: 182-183).⁷ Günay Kut’un ilavesiyle Dehhânî’nin bilinen altı gazeline bir gazel daha eklenerek gazel sayısı yediye ulaşmıştır.

Sonuç olarak bugüne kadar yapılan çeşitli araştırmalarda Hoca Dehhânî’ye aidiyeti kesin olan bir kaside, yedi gazel olmak üzere toplam sekiz manzume araştırmacıların bilgisine sunulmuştur.

Hoca Dehhânî Hakkında Yapılan Yeni Tespitler

a. Divanın Arif Hikmet Bey Kütüphanesi Nüshası tavsifi

Hoca Dehhânî Divanı, Medine’de Arif Hikmet Bey Kütüphanesi’nde *Mecmua-ı Devâvîn* adıyla 251/811 numarada kayıtlı bir divan mecmuası içindedir (Şarlı 2001: 109). Mecmua, 15x25cm. ebadında, 96 varak, 13 satır, nestâlik hatla yazılmıştır. Dehhânî’nin şiirleri 28a-58b yaprakları

Ay yüzünde hat belürse gözlerüm giryân olur

Hâle görinse kenâr-ı mâhda bârân olur (5 beyit) (Mansuroğlu 1947: 13-14);

Bir kadehle bizi sâkî gamdan âzâd eyledi

Şâd olsun gönli anun gönlümi şâd eyledi (7 beyit) (Mansuroğlu 1947: 14).

⁷ Gazelin matla’ı şöyledir:

Lutf itse vefâ kılsa bize yâr nolaydı

Kör olsa işitse anı ağıyâr nolaydı (5 beyit) (Kut 1988: 183).

arasında derkenarlardadır. Mecmuanın ana metninde Şeyhî Divanı, sayfa kenarlarında ise Hoca Dehhânî'den başka, İvazpaşazâde Atayî, Yahyaoğlu, Ahmedî, Hassân, İznikli Hümâmî ve Ahmed-i Dâî'nin şiirleri mevcuttur.

Yazmanın 1a yaprağının ortasında kütüphanenin vakıf mührü, üstte Divan-ı Şeyhî, Divan-ı Dehhânî ve Divan-ı Yahyaoğlu kaydı vardır. 1b ve 2a yaprakları bütün sayfayı kaplayacak biçimde nefis bir tezhiple süslenmiştir. Mavi rengin ve altın yaldızın hakim olduğu bu varakların her ikisinde ortada bulunan yuvarlak şemseler yazmanın erken dönemde istinsah edildiğine dair bir ipucu vermektedir (Bilgin 2013: 369). Şemselerin etrafı ağaç ve çiçek motifleriyle bezenmiştir. Yazmanın 2b yaprağında ortada, çift sütunlu, serlevhalı, mavi renkle cedvelle kenarları tezyin edilmiş ana metin kısmı bulunmaktadır. Bu cedvelli orta bölüm mecmuanın sonuna kadar Şeyhî Divanı için ayrılmıştır. 13 satırdan oluşan bu bölümün tamamı nefis bir hatla, düz satırlarla istinsah edilmiştir. Dış cedvelle çevrilmiş derkenarlarda yazı, mâil nestâlik yahut çelipâ adı verilen (Alparslan 2002: 506) sola yukarı doğru eğik satırlarla yazılmıştır. 2b-3a yaprağında satır aralarında da tezhip süslemeleri yapılmış, bundan sonraki diğer yapraklarda altın yaldızlı köşe ve orta süslemeleriyle cedveller çekilmiştir, satır aralarında süsleme yoktur. Yazmanın 95b varağında ise kütüphane vakıf mührü bulunmaktadır. Yazı ve süsleme özellikleri bakımından son derece kıymetli olan yazma, hasar görmemiş olup baştan ve sondan tamdır. Kolofon bulunmadığından ne zaman ve kimin tarafından istinsah edildiği belli değildir.

Yazının karakteristiği, yazmanın tezyinatı, nadir oluşu gibi sebeplerden önemli ve mevsuk bir nüsha olduğunu değerlendirdiğimiz bu yazmanın adı geçen şairlerle ilgili yapılacak neşirlerde muhakkak değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Baş:

*Eger hüçûm-ı ecelden dilim bulursa mecâl
Diyem senâ-yı cemâl-i celîl-i celle celâl*

Sonu:

*Ol şehiün işi izz ü nâz olsun
Düşmeniniün gam u niyâz olsun*

Derkenar, İvazpaşazâde Atâyî'nin "güneş" kasidesiyle başlar.

b. Hayatı ve eserleri hakkındaki tespitler

Hoca Dehhânî Divanı'nun yeni bulunan nüshasında ilk kasidedeki Alaeddîn isminin dışında başka dönemini aydınlatacak başka bir devlet büyüğünün adı geçmez. Günay Kut'un daha evvel tespit ettiği gibi Ömer bin Mezîd'in nazire mecmuasındaki Ahmedî ve Ahmed-i Dâî ve Dehhânî'nin birbirlerine nazirelerinin bulunuşu (Kut 2004: 355) şairin 14.yy'ın ikinci yarısında yaşadığının en önemli delillerinden biriydi. Divandaki iki yeni şiiri de Günay Kut'un bu tespitini destekler mahiyettedir. Şair, 64. ve 84. numaralı gazellerinin makta beyitlerinde Anadolu sahasındaki şairlerden Şeyhoğlu (ö.817/1414) ve Ahmedî (ö.815/1412)'nin isimlerini zikreder. Hoca Dehhânî'nin yaşadığı tarihle de ilgili önemli bilgiler veren bu iki belge gazel, çağdaşı olan bu şairleri şiirde üstad kabul ettiğini ve onlarla nazireleştiğini gösteren ifadeler içerir. Dehhânî, aşağıdaki “-ya düşer” redifli beyitte, kendisi söz meydanında papağan gibi şakımaya başlarsa kendisi gibi yetenekli bir şairi ancak Şeyhoğlu Mustafa'nın susturabileceğini, bu işin başkasına düşmeyeceğini belirterek onu över.⁸

*Söziyle tûtî gibi nutk açarsa Dehhânî
Dilini başlasa Şeyhoğlu Mustafâya düşer (48b)*

Belge niteliğinde olan “düşmesün” redifli gazelin makta beytinde ise Dehhânî'nin Ahmedî'ye nazire yazmış olduğu anlaşılmaktadır. Bilindiği gibi nazire veya tanzir etme tabiri şairler tarafından “cevap deme, cevap verme” anlamlarına da kullanılmıştır (Köksal 2006: 456).

Ahmedî'nin zemin şiirinin ve Dehhânî'nin naziresininin matla ve makta beyitleri şöyledir

Ahmedî Matla'-Makta':

*Nâ-hak kan-ıçun gözlerüñ mekr-ile âla düşmesün
Gerçi ki 'ayn-i fitnedür çoh çoh vebâle düşmesün (g.513/1) (Akdoğan
internet: 512)*

⁸ Bu şiirle aynı vezin ve kafiyyede *Ahmedî Divanı*'nda bulunan şiirin matla'ı şöyledir:

*Gönül ki ışk-ıla bu zülf-i dil-rübâyâ düşer
Hevâ-yı âlem-i cândur diyü belâyâ düşer (Akdoğan 1988: 124).*

Çün Ahmedî'nün sözlerin işide nefis-i nâtika

Dir kim bu söylerken dahı kimse makâle düşmesün (g.513/9) (Akdoğan internet: 512)

Dehhânî Matla'-Makta':

Müşgîn saçunu dir koma kim ol cemâle düşmesün

Ya'nî kamer tolunuban güneş zevâle düşmesün (54b)

Dehhânî la'lün vâsfına dür dökdi gelsün Ahmedî

Alsun cevâbın şi'rinün ayruk su'âle düşmesün (54b)⁹

Hoca Dehhânî'nin elimizdeki divan nüshasında, Ahmedî ile aynı vezin ve kafiyede başka şiirleri de vardır. Şimdilik hangilerininin zemin şiir veya nazire olduğunu açıkça tespit edemediğimiz bu şiirlerden bazı-
larının matla' beyitleri şöyledir:

Dehhânî:

İy boyı sero yüzi güneş alnı müşterî

Bin cân u dil visâliüne cânıla müşterî (33b)

Ahmedî:

Sadr-ı mülûk Ayas Beg ü iy mülk serveri

Kim sini itdi Hak kamusu aybdan beri (Akdoğan 1988: 232)

Dehhânî:

Çanı mescid uş yirüm büthânedür

Dilberüm yanumda çün rindânedür (41a)

Ahmedî:

Akl zülfün bendine dîvânedür

Cân yüzünün şem'ine pervânedür (Akdoğan 1988: 112)

⁹ Bu iki şiir bir beyit farkla Ahmedî Divanı'nda da yer almaktadır. Farklı olan beyitler Dehhânî'de;

Göz kara ider kanuma kara beyün hey di aya

Kim ben çaribün kanını döküp vebâle düşmesün (G.84/2) beyti, Ahmedî'de ise;

Gül vakti geldi uş geçürçil hoş geçer dem şöyle kim

Bu devr içinde lâle-veş elden piyâle düşmesün (b.5) (Akdoğan 1988: 190) beytidir.

Dehhânî:

*Ol sanem kim derdüme dermân ider
Gönli hoşdur kamuya ihsân ider (46a)*

Ahmedî:

*Gamzen ne Türkdür ki çü kads-i kemân ider
Ohun gören kazâ ohu diyü gümân ider (Akdoğan 1988: 136)*

İşaret edilen gazeller dışında Hoca Dehhânî, Şeyhoğlu'nun *Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ* (telifi 803/1401) isimli eserinde "merhum" olarak anılmaktadır, bu da onun, eserin telifine yakın bir geçmişte vefat etmiş olduğunu gösterir. Hoca Dehhânî'nin genç yaşta vefat etmeyip yaşlılık dönemini gördüğü divanındaki şu ifadelerinden açıkça anlaşılmaktadır.

*'Azîz başun için iy cüvân esirge beni
Ki pîr oldum u geçdi dem-i şebâb bugün (47a)*

*'İzzetini nicesi saklaya Dehhânî kim
Pîrligi çağında 'ışk 'âciz ü hâr eyledi (37a)*

Bu beyitlerden Dehhânî'nin ömrünün yaşlılık yıllarını idrak ettiğini düşünürsek onun doğumunu 14.yy'ın başına götürmek mümkündür. Dolayısıyla Hoca Dehhânî, yüzyılın ilk çeyreğinde doğmuş ve 14.yy'ın sonunda vefat etmiştir.

Tashih edilmesi gereken bir başka husus da Dehhânî'nin *Şehnâme'si* meselesidir. Köprülü'nün adı geçen eserle ilgili görüşlerine yukarıda temas edilmişti. Gerek Anadolu Selçukluları ile ilgili çalışmalarda gerekse edebiyat tarihlerinde Köprülü'nün ifadeleri tekrar edilegelmiştir. Dehhânî'nin Karamanoğlu Alâeddîn Ali Bey (ö. 1398) zamanında yaşadığı bu araştırmalarla kesin olarak ortaya konuldu. 1370 veya 80'lerde hayatta olan birisinin ne 1220-1237 arasında hükümran olan I. Alâeddîn Keykubad ne de 1294 tarihinde hayatta olan III. Alâeddîn'den Selçuklu *Şehnâme'si* telifi emrini alması mümkün değildir. Doğrusu bu emri veren kişi Karamanoğlu Alâeddîn Bey'dir. Yanlışlık Dehhânî'nin yazmaya başladığı ömrünün kifayet etmemesi neticesinde Yârcânî'nin

tamamladığı *Şehnâme*'yi Farsça'dan Türkçe'ye çeviren Şikârî'nin cümlelerinin doğru anlaşılmasından kaynaklanmıştır. Şikârî'nin ifadeleri şöyledir: "...Bir gün meclisde Firdevs'ün Sultân Mahmûd nâmına buyurduğu *Şehnâme*'yi okudular. Meger Sultân Alâüddin bin Keykubâd-ı ma'deleddin nâmına *Şehnâme* söylemişler. Keykubâd'a dahi Dehhânî-i üstâd-ı nâmdâr yigirmi bin beyit bir *Şehnâme* söylemişler. Karamanoğlu Sultân Alaaddin dahi buyurdu: Yârcânî üstâd! Dehhânî *Şehnâmesi*'n Keykubâd oğlu Sultân Alâüddin namına tamâm edüp Karamanlı nâmına dahi altı yüz beyit söyleyüp itmâmu müyesser olmayup Allah emrine gitdi. Elbetde sen tamâm eyle deyüp ol şâir-i sihr-âferîn..." (Şikârî 2005: 102; Tıpkı basım kısmı 5a-5b). Bu ifadeler açıkça ortaya koymaktadır ki Dehhânî, bir Selçuklu *Şehnâme*'si yazmaya başlamış, yirmi bin beyit kadar Alâeddîn Keykubad devrini anlatmış, kendini Selçukluların devamı gören Karamanoğulları'ndan da altı yüz beyit yazmış; ancak o esnada vefat etmiştir. Sultan da bu eserin tamamlanmasını meclisinde bulunan Yârcânî'den istemiştir.

c. Edebî kişiliğiyle ilgili tespitler

Bugüne kadar Dehhânî'nin edebî kişiliğiyle ilgili yapılan tespitlerden biri onun din dışı şiirler kaleme almış olduğudur. Dehhânî, genel olarak şiirlerinde rind-meşrep bir üslûba sahiptir. Özellikle tabiat, çiçek ve gül mevsimi, bitkiler bütün canlılığıyla çeşitli mecaz ve benzetmelerle şiirine konu olmuştur. Dehhânî'nin şiirlerinin ana temalarından biri de sevgilinin güzelliğidir. Sevgilinin güzelliğini çeşitli vasıflarıyla övdüğü aşıkâne gazellerinde divan şairinin beşerî aşkının terennümleri duyulur. Vuslatı mümkün olmayan, ahdinde de sadık olmayan sevgilinin aşk ateşiyle yanan âşığın bağı kebab olmuş, gözleri kan çanağına dönmüş, dertlerden ve eziyetlerden benzi sararıp solmuştur. O, bu dünyanın rahatın elinin tersiyle itip zahmet ve eziyetlere kucak açar.

Kanı mescid uş yirüm büthânedür
Dilberüm yanumda çün rindânedür (41a);

Âkil uş bu gice gel birkaç kadeh nûş eylegil
N'olur encâmı gözetme gel ferâmûş eylegil (45a);

*Gider nikâbı yüzünden ki büt-perest olalum
Müdüâm mest gözünden harâb u mest olalum (51a);*

*Nicesi tevbe kıla gül çağında Dehhânî
Egerçi şeyh elini hezâr bâr dutar (53a)*

gibi dizelerinde beşerî aşkın ve rindâne üslûbun coşkusu vardır.

Dehhânî'nin yeni tespit ettiğimiz bazı manzumelerindeki dinî-tasavvufî remizlerle ördüğü ifadeler onun sadece din dışı konularda yazmadığını aynı zamanda tevhid, münacat karakterinde dinî hüviyetli şiirler de yazdığını gösterir. Divanda dinî konuları işlediği dört şiirden ilki eserde ikinci sırada yer alan kasidedir. Dehhânî burada baştan sona kadar âdeta bir mürşid, mutasavvıf tavrıyla nasihatlerde bulunur.

*Dünyâ makâm-ı işret u dâr u bekâ degül
Cüzvî durur ana nazarum mutlakâ degül (28b)*

matla'ı ile başlayan bu kasidede ömrü rüzgar gibi boşa geçirmemeyi, riyakâr olmayıp elif gibi doğru olmayı, kılık kıyafetle değil dürüstlikle adam olmayı, Hz. Muhammed ile Ebu Cehil'in surette beşer oldukları ama manada aynı olmadıklarını, sevap yolunu tutup günahlardan tevbe etmeyi, nefsin dünyevî isteklerinden el çekmeyi, nefsini öldürmeyenin gaza ehli olmayacağını, ilahî aşkın sıkıntı ve eziyetleri gerçek kullara ve aşıklara vefa ve kerem gibi geldiğinden Leylâ'nın da Mecnun'a cefasının sevgi ve ihsan hükmünde olduğunu, dünya mülküne baş eğmeyenlerin mana ikliminin sultanı olduğunu anlatır. Bütün bu öğütleri kendine de ettiğini hatırlatarak

*Çıkarma zinhâr kulağundan anı kim
Bir gün sana gerek ola yalguz ana degül*

musralarıyla sözlerini bitirir.

Tevhid karakterinde olan 22 beyitlik 3. gazelde Cenâb-ı Allah'ın el-Hâlik ve el-Musavvir sıfatları övülür. Adeta bir cennet bahçesinde bahrı yaşayan şair, tabiatın bu muhteşem güzelliğine hayran olur. Görünen ve görünmeyen güzellikler o nakkaşın kaleminden çıkmıştır ve mevcudât hal diliyle Allah'ın varlığı ve birliğini anlatmaktadır:

*Kanı kulak ki _ışide tayı dilinden tesbîh
Ya kanu göz ki _okıya gül varakından âyât (31a)*

Hüsn-i ta'lil ile susen çiçeğinin iki dilli olmasını iki dinliliği yasaklayıp biri isbat etmek için iki diliyle birden konuşmasına bağlar:

*Dü zebân olubanın süsen uzatduğı dilin
İki dinileri nefy ide vü bire isbât (31a)*

Eserde 15. sırada yer alan 7 beyitlik gazeli de adı konmamış bir münacat gazelidir.

*İlâhî esîrem necât isterem
Ölüyem diri kul hayât isterem
Aç ol genc-i rehmet kapısın bana
Ki bir müstehakkam zekât isterem (35a)*

beyitleriyle başlayan şiirde Cenâb-ı Allah'tan günahlarından arındırmasını, iyi adla, güzel hasletlerle anılmayı, sözünde ve özünde doğru yoldan ayırmamasını niyaz eder.

Dehhânî'nin dinî-tasavvufî hüviyetteki son şiiri divanın 58b yaprağında "Eğer korkarısın ol son nefesden / Var elin yu bu nefsanî hevesden" mısralarıyla başlayan gazelidir. Gazelde bu dünyanın geçici heveslerinden kurtulup ebedî mutluluğa ulaşmayı arzulayan bir dervişle karşılaşırız. 9 beyitlik bu gazelde, dünyanın ve ömrün faniliği, canın bir kuş gibi ten kafesinden uçup gideceği, nice şahları mat eden, atlıları yaya eden bu dünya bahçesinde mağrur olmamayı, gaflet uykusundan uyanmadan menzile varılamayacağı dile getirilir. Şair son olarak insana daima tevazunun yakıştığını

*Eger Dehhânî tâvûs-ı melâyik
Olursan kem gör öziün bir megesden (58b)*

sözleriyle dile getirir.

Hoca Dehhânî'nin Türkçesi oldukça sade, işlek ve samimi bir Türkçedir. Arapça ve Farsça terkipler yok denecek kadar azdır. 106 manzumeden 28 tanesi hece vezninin 11'li ölçüsüne tekâbü'l eden kısa kalıplarla yazılmıştır. Bu şiirlerindeki akıcılık, sade ve rahat üslûp adeta

bir halk şairini okuduğumuz havasını uyandırır. Dili günlük konuşma dilinin zengin ifadeleriyle donanmıştır. *Ayruğa dimezem işid âhir sana direm, helal ola kara kanum gözün karasına, kimsenin suçu yok bir kişiden yok gilem, ayagın tozına fedâ olsun, odur âşık ki bilmez bunu anı, kullarından hatâ kerem senden, dahı senünle bu halkun ağ u karası ne, yüz uyrı ne bilem nere gitdi hele gitdi, aklumu şol bir müselman nitdi gör* gibi söyleyişlerde günlük Türkçenin kıvraklığı vardır.

Dehhânî'nin Türkçenin zengin atasözü ve deyim örnekleriyle ördüğü mecazlı anlatımı üslûbunun bir diğer özelliğidir, şiirinde iktibaslar yok denecek kadar azdır. Bugün kullanılan deyimlerin yanı sıra *elüni özinden yumak, göz kara kılmak, işine girih salmak, kıya bakmak, turak tutmak, kitap tutmak, işitmeze urmak* gibi artık söyleyişten kalkmış ya da bir hayli değişime uğramış deyimlere, *âkabet suda yiter sulu senek, başı gideren dildir, eylük idip suya sal, sayru nice geçer geceler ne bilir sağ* gibi atasözlerine şiirlerinde ustaca yer vererek anlatımını zenginleştirmiştir.

Şair edebî sanatlar içinde en çok teşbih ve tezat sanatının örneklerini vermiştir. Tezatlarda kullandığı karşılaştırmalı anlatım üslûbunun özelliklerinden biri haline gelmiştir. Nidâ sanatıyla arka arkaya gelen *iy gönül, iy gözüm, iy visâl, iy firâk* redifli dört gazelini *fe 'û lün fe 'û lün fe 'û lün fe 'ûl* vezninde yazarken bir yandan aruzun musıkisini peş peşe gazeller arasında aynı tavırla devam ettirmiş, diğer yandan söyleyişle de dikey bir simetri kurmuştur. Göz-gönül, firak-visal kelimelerini art arda redif olarak kullandıktan sonra bu silsileyi aynı vezinde aşk redifli gazelle bitirerek coşkuyu doruk noktasına ulaştırması bir tesadüf olmasa gerektir. Bu durum, şairin gazeller arasında da belli bir kurguyu esas aldığını düşündürmektedir.

Hoca Dehhânî'nin şiirlerinde Fars edebiyatının ünlü kaside şairlerinden sadece Enverî (ö.585/1189)'nin adı geçmektedir (36a).

ç. Eserin şekil ve imlâ hususlarıyla ilgili tespitler:

Eser, mürettep bir divan özelliği göstermez. Elimizdeki nüshada 2 kaside ve 97 gazel bulunmaktadır. Kasidelerden ilki, daha evvel Köprülü'nün tanıttığı kasidedir. 2. kaside ve gazellerin tamamı ilk defa

tespit edilen şiirlerdir.¹⁰ Şiirler kafiye harfi tertibine göre değil karışık sıralanmıştır. 26 beyitlik bu kasideyi 24 beyitlik ikinci kaside takip eder:

Dünyâ maķâm-ı 'işret ü dâr-ı bekâ degül
Cüzvî-durur ana nazarum mutlakâ degül (28b)

matla'ıyla başlayan dinî-didaktik mahiyetteki bu kasidede herhangi bir devlet büyüğünün adı geçmez.

Gazeller en az 5, en çok 22 beyitle yazılmış olup, 55 gazel 7 beyitle yazılmıştır. Şair, toplam 106 manzumede 9 bahir ve 15 farklı aruz kalıbı kullanmıştır. Bu kalıplardan en çok kullanılanı muzârî bahrinde düzenlenmiş olan *mef û lü / fâ 'i lâ tü / me fâ 'î lü / fâ i lün* vezni olup, 22 kez tekrarlanmıştır.

Dönemin bir imla özelliği olan Türkçe kelimeleri aruzun uzun hecelerine uydurma gayesiyle yapılan ve aruz kusuru olarak nitelendirilmeyen imâle-i maksûre Dehhânî divanında da oldukça sık yapılmıştır. Şair Türkçe kelimelerde kapalı hecelere tekabül eden kısa heceleri ünlüyle yazarak uzun hece şeklinde okunmasını sağlamıştır. Rediflerini genel olarak Türkçe kelime ve eklerden seçen Dehhânî, kafiyelerinde Türkçe kelimelerin yanında Arapça ve Farsça kelimelere de yer vermiştir.

Sonuç

Daha önceki kaynakların büyük bir kısmında Anadolu Selçuklu hükümdarları I. Alâeddîn (saltanatı 1220-1237) veya III. Alâeddîn (saltanatı 1298-1302) döneminde yaşadığı söylenen Dehhânî XIV. yüzyılın ikinci yarısında Karamanoğlu Alâeddîn Ali Bey devrinde (ö. 1398) yaşamıştır. Şeyhoğlu Mustafa, Ahmedî, Ahmed-i Dâî gibi şairlerin çağdaşdır. Karamanoğlu Alâeddîn Ali Bey, şaire bir *Selçuklu Şehnâmesi* yazmasını emretmiştir. Hoca Dehhânî Fars dilinde yirmi bin beyit kadar Anadolu Selçuklularını anlatmıştır. Altı yüz beyit kadar da Karamanoğullarından bahsetmiştir. Ancak ömrü anılan eseri tamamlamaya

¹⁰ Eserlerle ilgili sayısal veriler aktarılırken şu ana kadar elimizde olan şiirleri de dahil edilerek 2 kaside 104 gazel olmak üzere toplam 106 manzume esas alınmıştır.

yetmediği için *Şehnâme* Yârcânî isimli başka bir şair tarafından tamamlanmıştır, Dehhânî'nin mezkur *Şehnâmesi*'nin herhangi bir nüshasına tesadüf edilmemiştir.

Şair, 1398 tarihinden önce vefat etmiştir. İhtiyarlık çağına eriştiği şiirlerinden anlaşılmaktadır. O, aşk ve tabiat şairi olmakla beraber bazı şiirlerinde gördüğümüz dinî-tasavvufî imgeler, dervişâne üslup, aynı zamanda devrin tasavvuf anlayışına bîgâne kalmadığını gösterir. Bugüne kadar bilinen şiirlerine ilave olarak tarafımızdan tespit edilen *Dîvân*'da iki kaside doksan yedi gazel vardır. Bu şiirlerden sadece bir kaside önceki neşirlerde mevcuttur. Dehhânî'nin yeni tesbit edilen şiirlerinin neşri gerçekleştirildiğinde ona ait iki kaside ve yüz dört gazelin mevcudiyeti ilim âlemine tanıtılmış olacaktır.

Hoca Dehhânî Divanı'ndan Örnekler:

Kaside (28b-29b)

mef'ülü/fâ'ilâtü/mefâ'ilü/fâ'ilün

01. Dünyâ maķâm-ı 'işret ü dâr-ı beķa degül
Cüzvî-durur aña nazarum muṭlakâ degül
02. Kim geldi bu maķâma ki biñ dürlü derd-ile
Gitdükde işi nâle vü vâ ḥasretâ degül
03. Nergis gibi göz aç bu gülistân içinde bul
Bu tâze gül ki hemdem-i ḥâr-ı cefâ degül
04. Yüzüñ şuyını oda döküben bu ḥâk için
'Ömrüñi virme yile ki bād-ı hevâ degül
05. Ger dilesen ki ḥâcetüñi Ḥaķ revâ kıla
Bu dirlik-ile ölmegil âḥir revâ degül
06. Yek-reng ol ki kimse saña ḥarf dutmaya
Kim hiç elifün arķası yükden dü-tâ degül
07. Bu düzme şüret-ile nicesi er olasın
Kim er şî'ârı şıdķ u şafâdur ķabâ degül

08. Bū-cehl Aḥmed-ile egerçi beşer-durur
Şüretde ille ma'nide çün Muştafâ degül
09. Niteki ney-şeker ney-ile bir rengedür müdām
İllā şeker maḥalli ney-i būriyâ degül
10. Qoma şevâb yolını kıılma ḥaḩâ daḩı
Ehl-i şevâb bile ki bu söz ḥaḩâ degül
11. İy yâr sen elünji özüñden tamām yu
Kim kendözinden el yumayan pârsâ degül
12. Nefs-i merîd-i mürtedi öldürmeyen be-cid
Tiğ-i cihâd-ı cehd-ile ehl-i ğazâ degül
13. Şol kim günâh-ıla kara kıılmadı nâmesin
Ağ eyledi yüzini ki gözi kara degül
14. Ol genc üstine oturanuñ çü ejdehâ
Şimdi laḩidde mûnisi cüz ejdehâ degül
15. *Qâlû belâ* elest güninde diyenlere
Renc ü belâ vefâ vü keremdür belâ degül
16. 'Işık bâbını okumayan illâ rumûzını
Ne bâ bile ki ol ehl-i velâ degül¹¹
17. Ol kim belâ vü miḩnete şabr eyleyümedi
Qâlû belâ[dan] aḩa söz açmak revâ degül
18. Bundan kıyâs eyle ki Mecnûna Leylîñ
Cevr ü cefâsı mihr ü vefâdur cefâ degül
19. 'Işkuñ yolında şubḩ bigi şâdıķ olmayan
Bilünj ki gönjli toḩtoḩu şıdķ u şafâ degül
20. Görsün bu mis vücûdumuzı nice kııldı zer
Ol kûr kim dir er nazarı kîmyâ degül
21. Ol şüreti gedâ ki mülûke baş egmedi
Sulḩân-ı ma'nî diñiz aḩa kim gedâ degül

---

¹¹ Vezin aksamaktadır.

22. Ol pâdişeh kim ancılayın bir gedâydan
Himmet dilemedi iline pādşā degül
23. Dehhâni sözlerini kulağuna küpe kıl
Her biri dürr-i ma'nî-durur kehrübā degül
24. Çıkarma zīnhār kulağundan anı kim
Bir gün saña gerek ola yalguz aña degül

Gazel (31a)

fe'ilatün/fe'ilatün/fe'ilatün/fe'ilün

01. Tañ yili tağıdalı yazıya müşkîn nefehât
Gör nebâtı nice ihyâ ider uş ba'de memât
02. 'Unşur-ı erba'a vü seb'a-i seyyâre 'aceb
Ne nazar kıldı ki firdevse döner şeş cihât
03. Bu nebâta baķıcaķ gözüme şîrîn görünür
Virdi dihkân-nümâ aña meger mâ-i hayât
04. Kıardan südini keseli bu dehr anası gör
Yir mehdinden ayağa gelür eţfâl-i nebât
05. Çemen oldu çü Züleyhâ qarı-y-iken yigid uş
Degenünj Yūsufi itdügi-çün aña hasenât
06. Aķ çadı[rı]n başına alubanın şahrâya
Kāt kāt olup çıkar uş hayl-i şüküfe çü benât
07. Bunlaruñ geç gelüben gitdügi-y-içün tizcek
Nîl geyüp başını taşa döger Nîl ü Furât
08. Çarh-ı zerrîn 'arabâne eline alalı küz
Mest olup cām-ı hevâda niçe oynar zerrât
09. Bülbül işitdi meger nükte-i *men şemme'l-verd*
Ki gülünj koğusını aldı vü virür şalavât
10. Bu kızıl gülleri bize kim ide 'arza bugün
Ger hevâ saçmaz-ısa bu kara yire berekât

11. ‘Aceb ağan şu mı cüllāb mıdur ya Kevşer
Bilmezem yazı İrem bâğı mıdur ya cennāt
12. Hızır gibi yir olursa ne ‘aceb ḥadrā-püş
Geh bulayduñ zulumātından eger āb-i ḥayāt
13. Bülbül ü kumrı bugün ğulğul iderler ki Hüdā
Virdi ḳadrini bilüp yāsemene aḳ berāt
14. Yine ṭāvūs-şifat cilve kıtur cümle ağaç
Çü şabā şīveler ider bular eyler ḥarekāt
15. Yaza irişeli şükr-ile gülün şahfından
Hüdhüd ü tūṭi vü dürrāc oḳırlar da‘avāt
16. Ḳanı kulaḳ ki_işide ṭayr dilinden tesbīḥ
Ya ḳanı göz ki_oḳıya gül varaḳından āyāt
17. Tā ki ola ulü’l-ebşāra delil-i rüşen
Ḥaṭmiden düzdi bugün nāme-i tābān mişḳāt
18. Dü zebān olubanın süsen uzatduğı dilin
İki dīnileri nefy ide vü bire işbāt
19. Ḳalem-i ḳudretinün naḳşını levḥ-i ḥirede
Ḳalem-ile nice yazam ki ḳan ağlar bu devāt
20. Çünki naḳḳāş görünmez bu ‘aceb naḳşı ‘ayān
Nice taḥḳīḳ kıla ‘aḳl-ı mecāzī heyhāt
21. Gerçi Dehhāni virür gül gibi ‘ömrin yile
Ya dutar lāle bigi cām-ıla gönlin zulumāt
22. Yā Rabim ‘āḳıbetin ḥayr kı u mühlet vir
Ki yine tevbe kıla dileye ‘özr-i mā-fāt

Gazel (53a)

mefā‘ilün/fe‘ilatün/mefā‘ilün/fe‘ilün

01. Seḥergeh gül etegin bād-ı müşk-bār dutar
Ḥakīm bade-y-ile süy-ı cūybār dutar

02. Nevâda bülbül işit kim ne zîr ü bam düzedür
Nemâda baq ağaca kim ne berg ü bâr dutar
03. Güler çıkup yazıya gonca hâlvetinden gül
Ol al çadır üzere ki şadır-bâr dutar
04. Güli görübeni sūsen ki dilini uzadur
Diler ki vaşf ide_idemez dilini bâr dutar
05. Gel ey nigâr gönül şâfi kıl ki mey içelüm
Kişi midür ki gönülde bu dem gubâr dutar
06. Gelür gül ü güler ü ‘âkıbet şolar u gider
Kişi ki ‘âkıll ola gülden i‘tibâr dutar
07. Bu al aţlas-ıla gül anuñ-içün ũonanur
Ki hâr ile özini şöyle bürd ü bâr dutar
08. Aç iki nergisüñi ‘ibret eyleyü baq kim
Benefşe gök geyüben mâtem-i kibâr dutar
09. Dağıtma sünbül-i sirâbuñı gül üzre ki ben
Ki Rüm ilin şanuram ki hayl-i Zengibâr dutar
10. Nicesi tevbe kıla gül çağında Dehhâni
Egerçi şeyh elini hezâr bâr dutar

Kaynaklar

- Akdoğan, Yaşar (1988), *Ahmedî Divanından Seçmeler*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Akdoğan, Yaşar (tarıhsız), *Ahmedî Divanı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10591,ahmedidivaniyasarakdoganpdf.pdf?0>
- Akün, Ömer Faruk (1994), *XII. Türk Tarih Kongresi Bildiri Özetleri (12-16 Eylül 1994)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Alparslan, Ali (2002), "Kıta", *DİA*, C.25, s. 505-506.
- Bilgin, Orhan (2013) "Yazma", *DİA*, C.43, s. 369-373.
- Canpolat, Mustafa (1982), *Ömer Bin Mezîd Mecmûatü'n-Nezâ'ir*, Ankara: TDK Yayınları.
- Derdiyok, İ. Çetin (1994), "Hoca Dehhânî'nin Kasidesine Tematik Bir Bakış" *Yedi İklim*, S.55, s.59-63.
- Ertaylan, İsmail Hikmet (1960), *Hatiboğlu-Bahru'l-Hakâyık*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- İlaydın, Hikmet (1974), "Anadolu'da Klasik Türk Şiirinin Başlangıcı", *Türk Dili Dergisi*, S.275, s. 765-774.
- İlaydın, Hikmet (1978), "Dehhânî'nin Şiirleri", *Ömer Asım Aksoy Armağanı*, Yazı Kurulu: Mustafa Canpolat, Semih Tezcan, Mustafa Şerif Onaran, TDK Yayınları, s.137-176.
- Köksal, Mehmet Fatih (2006), "Nazire -Türk Edebiyatı kısmı-", *DİA*, C.32, s. 456-58.
- Köprülüzâde, Fuad (1926), "Selçukîler Devrinde Anadolu Şairleri Hâce Dehhânî", *Hayat Mecmuası*, S.1, s.4-5.
- Köprülüzâde, Fuad (1928), "Selçukîler Devri Edebiyatı Hakkında Bazı Notlar", *Hayat Mecmuası*, S.103, s.4.
- Köprülü, Fuad (1980), *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kut, Günay (1988), "Yazmalar Arasında II", *Osmanlı Araştırmaları VII-VIII*, İstanbul, s.182-198.
- Kut, Günay (2004), *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, C.IV, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, s. 304-564.
- Mansuroğlu, Mecdut (1947), *Anadolu Türkçesi (XIII. asır) Dehhânî ve Manzumeleri*, İstanbul: Burhaneddin Erenler Matbaası.

- Morkoç, Yasemin Ertek (2003), *Eğridirli Hacı Kemal'in Câmiu'n-Nezâir'i*, III Cilt, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Doç. Dr. Nezahat Öztekin, İzmir.
- Sevinçli, Veysi (2007), *Hatiboğlu Letâyifnâme*, İstanbul: Töre Yayın Grubu.
- Sümer, Faruk (2001), "Karamanoğulları", *DİA*, C.24, s.454-460.
- Şarlı, Mahmut (2001), "Medine-i Münevvere'deki Arif Hikmet Bey Kütüphanesinde Bulunan Edebiyatla İlgili Türkçe Yazma Eserler", *İlmî Araştırmalar*, S.11, s.99-112.
- Şikârî (2005), *Karamannâme*, Hazırlayanlar: Metin Sözen-Necdet Sakaoğlu, İstanbul: Karaman Belediyesi Yayını.
- Türk, Vahit (2009), *Hatiboğlu-Bahru'l-Hakâyık*, Ankara: TDK Yayınları.
- Yavuz, Kemal (1991), *Şeyhoğlu Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, S:39.

Medine Arif Hikmet Bey Kütüphanesi 251/811 numarada kayıtlı *Mecmua-ı Devâvîn* adlı yazmanın başı.

Medine Arif Hikmet Bey Kütüphanesi 251/811 numarada kayıtlı *Mecmua-ı Devâvîn* adlı yazmanın sonu.